

Tros- og livssynsfrihet for alle

sammen for de forfulgte

Produsert av:

Stefanusalliansen

Første utgave på engelsk 2012

Tredje utgave på engelsk 2015

Oversatt til norsk 2016

Andre utgave på norsk 2020

Bidragstere:

Ed Brown

Kristin Storaker

Lisa Winther

Design: TYDE.NO

Oversettelse:

Torhild H. Fikseaunet

©2020 Stefanusalliansen

Alle rettigheter er forbeholdt.
Innholdet i denne publikasjonen
kan bli brukt eller reproduisert for
undervisningsformål eller andre
ikke-kommersielle formål, så lenge
Stefanusalliansen blir oppgitt som kilde.

“Tanke-, samvittighets-, tros- og livssynsfrihet utfordrer stadig autoritære styresmakter, religiøse hegemonier og kollektiv trangsynthet i ulike deler av verden. Det er viktig å forstå nøyaktig hvor utfordringene ligger, slik at vi kan svare på en hensiktsmessig måte. Dette heftet er til stor hjelp i så måte – tydelig, presist og lettlest. Jeg liker det godt; stemningen, budskapet, strukturen og den pedagogiske drivkraften i det.”

Heiner Bielefeldt

FNs spesialrapportør for
tros- og livssynsfrihet (2010–2016)

“Trosfrihetsheftet er et viktig verktøy for opplæring i – og forsvar av menneskerettighetene. Tros- og livssynsfrihet er kanskje den mest utfordrende rettigheten å forstå klart. Retten til å utøve sin tro eller sitt livssyn, må alltid veies opp mot andres rett til å være uenig med disse, og retten til å ikke bli utsatt for religiøs intoleranse. Diskusjoner om tro og livssyn kan være svært følelseladete og fører ofte til konflikter, men det må på ingen måte skremme oss fra ytringsfrihet eller å starte debatter.

Selv myndigheter har en vanskelig rolle å spille. De må være nøytrale, men må ofte gripe inn for å beskytte dem som blir diskriminert eller forfulgt i religionens navn. Trosfrihetsheftet tydeliggjør toleransegrensene for alle interessenter. Dessuten, og det er enda viktigere, inkluderes rettighetene til dem som kanskje ikke har noen religion, eller som ønsker å konvertere til en annen tro, og det understreker det grunnleggende prinsippet om at det er individer og grupper som har rettighetene, ikke religionen, troen eller ideologiene.”

Asma Jahangir

FNs spesialrapportør for tros- og livssynsfrihet (2004–2010)

Tros- og livssynsfrihet: Hvorfor, Hva og Hvordan?

Innhold

1. Tros- og livssynsfrihet – til alles beste	4
2. Hvorfor er tros- og livssynsfrihet så viktig?	6
3. Hva er tros- og livssynsfrihet?	9
3.1 Kjernedokumenter	9
3.2 Syv dimensjoner av tros- og livssynsfrihet	10
3.3 Hva med begrensninger?	13
3.4 Vanlige misforståelser	14
4. Mulige spenningsfelt mellom tros- og livssynsfrihet og andre rettigheter	16
4.1 Tros- og livssynsfrihet og ytringsfrihet – hatytringer og blasfemi	16
4.2 Tros- og livssynsfrihet og kvinners rettigheter	18
5. Hvordan blir tros- og livssynsfriheten brutt?	20
5.1 Candelins tre faser av forfølgelse	20
5.2 Urettmessige innskrenkninger av tros- og livssynsfriheten	21
5.3 Myndighetsrestriksjoner	22
5.4 Samfunnsfiendtlighet	22
6. Hva kan vi gjøre?	24
7. Lær mer!	26

Forfatterens forord

For tre år siden publiserte vi den første utgaven av dette heftet. I løpet av de tre årene har det blitt brukt, med stor virkning, i flere land og blitt oversatt til flere språk. Nå er tiden inne for å revidere heftet og ta med noen flere emner, som mulige spenningsfelt mellom tros- og livssynsfrihet og andre rettigheter. Nytt av denne utgaven er at du nå finner spørsmål til refleksjon og diskusjon på slutten av hvert kapittel.

Helt bakerst i heftet finner du en folder som kan brettes ut, der du finner forklaringer på vanskelige ord eller begrep som er merket med en asterisk (*) i teksten. Vi anbefaler at du bretter ut folderen mens du leser heftet, slik at du har lett tilgang til ordlista.

1. Tros- og livssynsfrihet – til alles beste

CASE

Vold mot muslimer i India

Situasjonen for Indias religiøse minoriteter har blitt vanskeligere etter at det hindunasjonalistiske partiet BJP kom til makten i 2014. Hindunasjonalister mener at man må være hindu for å være en sann inder og angriper regelmessig ikke-hinduer.

I hinduismen anses kyr for å være hellige. Det styrende hindunasjonalistiske partiet BJP har brukt hatefull retorikk mot de som selger, kjøper og spiser storfe. Dette har ført til at særlig muslimer, som heller spiser storfe siden de ofte ikke spiser svinekjøtt, blir angrepet av hinduer som vil beskytte kuer.

I april 2019 ble muslimske Shaukat Ali angrepet av en mobb, som slo ham med kjepper og sparket han mens de tvang ham til å spise svinekjøtt. Shaukats familie hadde i mange år drevet en liten restaurant og solgt mat med blant annet storfekjøtt. Mennesker samlet seg rundt Shaukat, men filmet at han ble slått i stedet for å hjelpe. Han kan fortsatt ikke gå på grunn av skadene etter angrepet.

Mellom mai 2015 og desember 2018 ble minst 44 personer drept i slike mobbangrep, deriblant 36 muslimer. Rundt 280 personer ble skadet i over 100 angrep i samme tidsperiode. Lokalt politi har ofte hindret straffeforfølgelse av angriperne og lokale BJP politikere har støttet opp om angrepene.

Kilde: BBC, 16. mai 2019. Human Rights Watch

Brorparten av verdens befolkning har en religiøs tro. Dessverre blir menneskers muligheter til å fritt velge og praktisere troen sin stadig mer begrenset.¹

Den 11. juli 2019 ble ni bahai'er dømt til fengsel i Iran som en del av myndighetenes tiltakende kampanje mot landets bahaier.¹ I England ble en jødisk barnefamilie angrepet på gata i august 2019. Britiske myndigheter rapporterer at 47% av all hatkriminalitet i England rammer muslimer og 18 % rammer jødes, selv om de bare utgjør 0,5% av befolkningen.² Seks Jehovas Vitner ble 19. september 2019 dømt til mellom 2 og 3,5 års fengsel. Russisk høyesterett forbød all virksomhet til Jehovas Vitner i 2017.³ Myndighetene i Algerie stengte åtte protestantiske kirker i løpet av to måneder høsten 2019 og pågrep med vold flere av de som protesterte.⁴ Minst 3000 jesidier fra nord-Irak er per 2019 fremdeles i fangenskap hos IS etter folkemordet mot dem i 2014. Mange kvinner er solgt som sexslaver og tvangskonvertert til Islam.⁵ En 79 år gammel vietnamesisk hoa hao munk ble i oktober 2019 slått ned av sivillødd politi når han protesterte mot rivningen av et tempel. Han tilhører en uregistrert buddhistisk bevegelse.⁶ I november 2019 kritiserte FN eksperter Kinas systematiske overgrep mot muslimer i Xinjiang der vanlig trospraksis kan bli ansett som terrorisme og over en million muslimer antas være vilkårlig arrestert i omskoleringsleire.⁷ En pakistansk universitetsprofessor ble 21. desember 2019 dømt til døden anklaget for blasfemi, dvs å ha fornærmet islam.⁸

Dette er bare noen få eksempler på at langt fra alle mennesker nyter godt av den grunnleggende menneskerettigheten tros- og livssynsfrihet, til tross for at den er nedfelt i en rekke menneskerettighetsdokumenter og er anerkjent av myndighetene i nesten alle verdens land.^A

I dette heftet vil Stefanusalliansen svare på alle hvorfor, hva og hvordan om tros- og livssynsfrihet: **Hvorfor** det er viktig, **hva** trosfrihet innebærer, og **hvordan** denne rettigheten brytes. Formålet med dette heftet er å være et redskap for alle som ønsker å lære mer om tros- og livssynsfrihet. Vi håper også at det vil bli brukt til å fremme og verne om denne grunnleggende rettigheten verden over. Vi mener at det å fremme, verne om, og respektere tros- og livssynsfrihet er viktig og nødvendig for å utvikle multireligiøse samfunn preget av toleranse og fredelig sameksistens.

A Per januar 2020 har 173 av FNs 193 medlemsland ratifisert FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP*) en bindende avtale som i art. 18 slår fast at alle har rett til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet.

2. Hvorfor er tros- og livssynsfrihet så viktig?

Da president Franklin D. Roosevelt, en av drivkreftene bak opprettelsen av FN, beskrev en verden der nasjonene levde i fredelig sameksistens, la han vekt på fire grunnleggende former for frihet: ytringsfrihet, trosfrihet, frihet fra nød, og frihet fra frykt.⁹ Mange ser på tanke- samvittighets- og religionsfrihet, ofte kalt retten til tros- og livssynsfrihet, som en av grunnsteinene i et demokratisk samfunn.¹⁰

Illegitime* begrensninger på religionsutøvelse og forfølgelse på grunn av religion eller tro rammer alle tros- og livssynsamfunn, inkludert ateister* og agnostikere*, og forekommer i alle verdensdeler.¹¹ 42 %¹² av alle land i verden håndhever strenge eller veldig strenge restriksjoner på religion. Fordi noen av de mest restriktive landene har veldig stor befolkning, bor 83 %¹³ av verdens innbyggere i land med strenge restriksjoner på religion.¹⁴ Brorparten av disse restriksjonene rammer tros- og livssynsminoriteter som ofte sees som en økonomisk, kulturell eller politisk trussel mot majoriteten.

Det er mange grunner til at trosfrihet er viktig. Kort oppsummert:

- **Trosfrihet er viktig i seg selv**, fordi det gir enkeltmennesker retten til en egen tro, å utøve den og å uttrykke den. Religion er både en rekke religiøse læresetninger og skikker, men i mange land og samfunn verden rundt handler det vel så mye om identitet og tilhørighet til en gruppe.
- **Brudd på trosfriheten** er sterkt knyttet til og truer andre sivile og politiske rettigheter, slik som retten til liv, privatliv, forsamlingsfrihet, ytringsfrihet, men også sosiale, økonomiske og kulturelle rettigheter. Graden av trosfrihet kan ofte være en indikator for hvordan den generelle menneskerettighetssituasjonen er i et land. Når muligheten for å uttrykke troen sin blir begren-

set, blir også ytringsfriheten det. Trosfanger opplever ofte at deres rettssikkerhet* blir brutt. Kvinner, barn, gjestearbeidere og flyktninger er spesielt sårbare for brudd mot trosfrihet. Diskriminering* basert på religion eller livssyn rammer minoriteters tilgang til sosiale og økonomiske goder, og kan bidra til misnøye som destabiliserer et samfunn. Data indikerer også at støtte for LHBTs rettigheter er større i samfunn med større respekt for tros- og livssynsfrihet.¹⁵ Dermed innebærer det å jobbe for trosfrihet også å jobbe for menneskerettigheter generelt – og dette gagner alle.¹⁶

- **Demokratisering og det sivile samfunn*:** Sivilsamfunnet spiller en viktig rolle ved å ansvarliggjøre myndighetene og som motvekt til makthaverne. Lav grad av trosfrihet hindrer menneskers muligheter til å danne sivilsamfunnsorganisasjoner og å arbeide for endring. Trosbaserte bevegelser gir mennesker store muligheter til å organisere seg på grasrotnivå og bli viktige aktører både for demokratisering og fattigdomsreduksjon. Autoritære* stater frykter dette potensialet, og forsøker å hindre sivilsamfunn og dets innflytelse ved å redusere og begrense trosfriheten. Når myndigheter tar ansvar og sikrer trosfrihet, kan det bidra positivt til en demokratiseringsprosess og et sterkt sivilsamfunn.¹⁷
- **Sosioøkonomisk* velstand og stabilitet:** Forskning viser at trosfrihet har sterk sammenheng med nivået av økonomisk utvikling i et land og den sosioøkonomiske velstanden til befolkningen, og graden av vold i samfunnet.¹⁸ Sterke restriksjoner på trosfriheten henger sammen med:
 - *Økonomien:* Stater med høye restriksjoner på trosfrihet har en tendens til å ha lavere brutto nasjonalprodukt (BNP)* og lavere skår på FNs utviklingsindeks (HDI)*
 - *Kvinner sosioøkonomiske status:* Kvinner som bor i stater med sterke restriksjoner på trosfrihet har ofte lavere deltakelse i nasjonalforsamlinger, i arbeidslivet og høyere utdanning. Resultatet av dette er at disse kvinnene også har lavere estimert inntekt enn kvinner som bor i stater hvor trosfriheten ikke er like begrenset.

- *Helse*: Barnedødelighet og andelen undervektige barn er høyere i land med restriksjoner på trosfrihet, enn i land med svake eller ingen slike restriksjoner.
- *Voldelig konflikt og høye militære kostnader*: I mange land blir religiøs og kulturelt mangfold ofte oppfattet som en potensiell trussel, og mange myndigheter legger restriksjoner på trosfrihet i et forsøk på å opprettholde nasjonal sikkerhet, orden og enhet. Likevel viser statistikk at religiøs mangfold i et land ikke forklarer nivået av religiøs konflikt eller forfølgelse, det gjør derimot myndigheters og samfunnets regulering av religion og livssyn. Når myndigheter diskriminerer på grunnlag av tro eller livssyn, og ser mellom fingrene med brudd på rettighetene, legitimerer og rettferdiggjør det vold fra andre aktører i samfunnet. Dette kan i sin tur føre til flere forskrifter fra myndighetenes side i et forsøk på å regulere voldelig spenning i samfunnet, og dermed åpne opp for mer forfølgelse. Vi ser dermed en endeløs ond sirkel av restriksjoner og forfølgelse. Trosfrihet skaper derimot forhold som gjør fredelig sameksistens mellom ulike religiøse grupper mulig.¹⁹

Altså er tros- og livssynsfrihet ikke bare en grunnleggende rettighet for individet, men også viktig for den demokratiske og økonomiske situasjonen i et land, for velferden til dets innbyggere og for stabilitet og fred. Å forsømme denne rettigheten kan ha langtreckende og alvorlige konsekvenser, både nasjonalt og internasjonalt. Derfor er tros- og livssynsfrihet svært viktig for alle, både for dem som regner seg som troende, og dem som regner seg som ikke-troende.

Spørsmålene du finner på slutten av hvert kapittel er forslag som kan hjelpe deg å reflektere over og samtale om viktige temaer.

Spørsmål til ettertanke

- 1 Hva betyr trosfrihet for deg? På hvilken måte er det viktig for deg og andre? Tror du det betyr noe forskjellig for forskjellige mennesker? Hvorfor?
- 2 Hvilke brudd mot trosfriheten har du hørt om nylig?
- 3 Kan du gi eksempler på hvordan trosfrihet er forbundet med andre menneskerettigheter? Hvilke og hvordan?
- 4 På hvilke måter kan tros- og livssynssamfunn spille en positiv rolle i å styrke en demokratisk utvikling i samfunnet? Hvordan gjør de det? Hvilke forutsetninger tror du må være tilstede for at det skal skje?
- 5 På hvilken måte tror du trosfrihet bidrar til økonomisk utvikling og sosioøkonomisk velstand?

3. Hva er tros- og livssynsfrihet?

Tros- og livssynsfrihet skal tolkes vidt, og skal beskytte mennesker som bekjenner seg til og utøver ulike typer religioner og livssyn, for eksempel tradisjonelle, utradisjonelle og nye religioner, ateisme og agnostisisme. Den skal også sikre retten til å ikke bekjenne noen tro i det hele tatt.²⁰ Som nevnt tidligere sikrer trosfrihet retten til å ha en religion eller et livssyn, skifte religion eller livssyn, og å utøve sin religion eller livssyn slik en ønsker.²¹

Slik som med de andre menneskerettighetene, er det mennesker som er innehaverne av trosfrihet. Myndighetene er de som har ansvaret for at rettighetene blir overholdt. I tillegg er det noen kollektive aspekter ved trosfrihet, slik at tros- og livssynssamfunn har visse rettigheter som gruppe, blant annet har de krav på å bli anerkjent som tros- eller livssynssamfunn, krav på selvbestemmelse over indre anliggender, som å velge egne ledere, retten til å opprette religiøse skoler og å tilby tjenester til befolkningen for øvrig.²²

3.1 Kjernedokumenter

- Artikkel 18 i FNs menneskerettighetserklæring (MRE)
- Artikkel 18 i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP)
- Erklæringen om avskaffelse av alle former for intoleranse og diskriminering på grunnlag av religion eller livssyn av 1981
- Generell kommentar nr. 22 fra FNs menneskerettighetskomité til artikkel 18 i SP

Selv om et land ikke har ratifisert bindende internasjonale avtaler som beskytter trosfrihet, er denne friheten beskyttet gjennom internasjonal sedvanerett.²³ I tillegg til disse internasjonale dokumentene,

finnes det også regionale dokumenter som omhandler trosfrihet. Det er viktig å merke seg at ikke alle disse dokumentene har samme definisjon av trosfrihet, og ikke alle gir like god beskyttelse for trosfriheten som SP.

- Artikkel 9 i Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK)
- Paragraf 16 i sluttdokumentet fra Organisasjonen for Sikkerhet og Samarbeid i Europas (OSSE) møte i Wien i 1986
- Artikkel 8 i Den Afrikanske Unions (AU) pakt om menneske- og folkerettigheter
- Artikkel 26 og 27 i Den arabiske pakt om menneskerettigheter
- Artikkel 12 i Den amerikanske menneskerettighetskonvensjonen

3.2 Seks dimensjoner av tros- og livssynsfrihet

Så hva betyr trosfrihet i praksis? Staten har ansvaret for å respektere, beskytte og fremme de følgende seks dimensjonene ved trosfriheten:²⁴

1 Retten til fritt å ha, velge, skifte eller forlate en religion eller et livssyn

Som nevnt gir trosfriheten alle rett til fritt å ha, velge, skifte eller forlate en religion eller et livssyn. Dette kalles ofte indre trosfrihet og kan aldri rettmessig begrenses av noen, på noen som helst måte. Den har uforbeholden beskyttelse i internasjonale menneskerettighetsdokumenter, uten noen form for unntak eller betingelser.²⁵ Likevel er retten til å skifte religion eller livssyn omstridt, og utfordres stadig. Religiøs identitet blir ofte satt i sammenheng med etnisk eller nasjonal identitet. Dette blir problematisk når mennesker blir hindret i å gå over til en tro som ikke tradisjonelt er forbundet med deres etniske gruppe eller nasjonalitet. Mangfoldige myndigheter og grupper forbyr personer fra å tilhøre, skifte eller forlate en gitt religion. I mange land er mennesker som velger å forlate en gitt religion eller livssyn utsatt for trusler og vold fra samfunnet. Krav om å oppgi sin religion på ID-papirer eller offisielle skjema blir ofte brukt for å diskriminere og forfølge.

2 Frihet til å utøve en religion eller et livssyn

Denne ytre friheten gir rett til å utøve og uttrykke sin religion eller livssyn privat og offentlig, alene eller sammen med andre.²⁶ Dette inkluderer blant annet retten til å:

- Tilbe eller samle seg i trosfelleskap, samt å opprette og vedlikeholde gudshus
- Etablere og drive humanitære eller veldedige organisasjoner
- Lage, skaffe tilveie og bruke nødvendige materialer og gjenstander til bruk i religiøse riter eller tradisjoner
- Skrive, utgi og spre relevante publikasjoner i samband med sin religion eller livssyn
- Undervise i en religion eller et livssyn på et passende sted
- Be om eller motta frivillige, økonomiske bidrag eller andre bidrag fra enkeltpersoner eller institusjoner

- Lære opp, utnevne og velge ledere og lærere ut fra kravene og standardene i den enkelte religionen eller livssynet
- Opprette og vedlikeholde kommunikasjon med enkeltpersoner og organisasjoner i religions- eller livssynssammenheng på et nasjonalt eller internasjonalt nivå
- Holde hviledager, feire høytider og markere seremonier i tråd med sin religion eller livssyn, å kle seg eller spise i tråd med sine religiøse krav, å bruke religiøse symboler og dele sin tro med andre gjennom tvangfrie misjonerende aktiviteter

Som en del av den ytre friheten, har grupper dannet med bakgrunn i religion eller livssyn krav på å bli anerkjent som tros- eller livssynssamfunn, og de som søker om det skal få status som juridisk enhet slik at de kan ha et formelt organ som representerer deres interesser og rettigheter som tros- og livssynssamfunn. Samtidig skal offisiell registrering eller status som juridisk enhet aldri være et krav for at en gruppe skal utøve sin trosfrihet eller ha rett til å bestemme selv over egne anliggender. Selv om rettighetsholderne først og fremst er enkeltmennesker, belyser de gjeldende standardene også en kollektiv side ved trosfrihet, som de mange medlemmene av et tros- eller livssynssamfunn har til felles.²⁷ Dessverre blir det i mange land brukt strenge lover om registrering av tros- og livssynssamfunn til å diskriminere mot eller trakassere grupper med troende.

3 Frihet fra tvang

Ingen har rett til å tvinge et annet menneske til å ha, forbli i, eller forlate en religion eller et livssyn. Tvang kan for eksempel være å forsøke å overtale noen til å bytte religion eller livssyn ved å bruke fysisk vold eller trusler om vold, psykisk vold, straff eller annen subtil*, ulovlig påvirkning. FNs generelle kommentar nr. 22 om tolkning av artikkel 18 i SP sier at dersom myndigheter bruker materielle goder, eller hindrer tilgang til helsehjelp, utdanning og/eller arbeidsmarkedet for å påvirke befolkningens valg av religion eller livssyn, er det å regne som en indirekte form for tvang.²⁸

4 Frihet fra diskriminering

Alle har rett til trosfrihet uten diskriminering. Stater skal respektere, beskytte og fremme denne rettigheten til alle mennesker som befinner seg i landet. Flertallsreligioner skal ikke ha noen fortrinn over mindretallsreligioner. Det er forbudt å diskriminere på noen måte på grunnlag av en persons religion eller livssyn eller hvilket tros- eller livssynsammfunn, om noe, personen tilhører. Myndighetene har plikt til å iverksette effektive tiltak for å forebygge denne type diskriminering, uansett om det gjelder lovverk, håndhevelse av lovverket eller i sammfunnet forøvrig.²⁹ Staten skal være upartisk* og ikke gi fortrinn til noe tros- eller livssynsammfunn. Dessverre er det slik at diskriminering på bakgrunn av religion eller livssyn har en negativ innvirkning på minoriteters tilgang til grunnleggende goder som utdanning og helsetjenester verden over.

5 Foreldres og foresattes rettigheter, og barns rettigheter

Foreldre og foresatte har rett til å oppdra barna sine i tråd med egen religion eller eget livssyn. Dette skal gjøres i tråd med barnets utvikling. Etter hvert som barn modnes, må de få lov til å ta sine egne avgjørelser om hva de tror på.³⁰ Myndighetene har ikke anledning til å bestemme hvilke religion eller livssyn foreldre velger å videreføre til sine barn. Utøvelsen av en religion eller et livssyn skal ikke skade barnets fysiske eller mentale helse. Alle barn har rett på tilgang til religiøs utdanning etter foreldres eller foresattes ønske, og skal ikke tvinges til å delta i slik utdanning dersom det strider mot foreldres eller foresattes ønsker. Dersom religiøs opplæring i offentlig skole ikke er upartisk og objektiv, skal myndighetene gjøre det mulig å få fritak eller alternativ opplæring. Slike alternativer må iverksettes på en måte som ikke diskriminerer eller stigmatiserer barnet. Verden over må fortsatt millioner av minoritetsbarn delta i opplæring som er partisk til fordel for flertallets religion eller livssyn.

6 Retten til å nekte militærtjeneste av samvittighetsgrunner

Trosfrihet beskytter også mennesker fra å bli tvunget til å handle mot sin samvittighet og mot kjernen i det de tror på, spesielt med tanke på våpenbruk eller dødelig makt. Derfor skal mennesker som av trosårsaker ikke kan avtjene militær verneplikt, kunne få en alternativ sivil tjeneste. I mange land er dette ikke mulig, og å nekte å avtjene verneplikt på grunnlag av religion eller livssyn, straffefølges.³¹

3.3 Hva med begrensninger?

Noen rettigheter er ufravikelige rettigheter. Det betyr at de aldri kan begrenses eller settes ut av virkning under noen omstendighet. Retten til frihet fra tortur er et eksempel på det. Andre, såkalte relative, rettigheter kan det gjøres unntak fra under noen helt bestemte og spesielle omstendigheter. Disse omstendighetene skal være bestemt ut fra såkalte begrensingsklausuler.³²

Protestantiske kristne kastet ut av landsbyen sin i Mexico

To protestantiske ektepar ble 28 juli 2019 tvunget å forlate sine hjem i en landsby i delstaten Hidalgo, Mexico. Lokale ledere brøt seg inn i husene deres og ødela vinduer, dører og møbler for å gjøre det vanskelig for dem å bo der. Voldsmennene oppga at årsaken var at ekteparene nektet å signere en avtale som forbød protestantiske kristne å komme til landsbyen.

Angrepet skjedde etter måneder med trusler mot og trakassering av de to parene. De hadde i lengre tid nektet å delta i og betale penger til lokale katolske festivaler. Lokale ledere kuttet tilgangen deres til elektrisitet og vann, og fikk dem arrestert i et forsøk på å tvinge dem til å delta i de religiøse festivalene og til å signere avtalen. Til tross for at ekteparene meldte ifra om truslene, gjorde ikke delstatsmyndighetene noen forsøk på løse situasjonen. Offisielle talspersoner la heller skylden på protestantene for å ikke gå med på avtalen.

Protestantismen og katolisismen er to ulike grener av kristendommen. Flertallet av mexicanere er katolikker, men blander ofte inn folketro. På grunn av stor urbefolkning gir Mexicos lovgivning lokalsammfunn rett til å bevare sin kultur og tradisjonelle styreform så lenge det ikke bryter med grunnloven. Denne friheten blir likevel ofte misbrukt og fører til at rettighetene til de som tror noe annet enn majoriteten blir brutt uten at delstatsmyndigheter følger opp.

Kilde: *Christian Solidarity Worldwide*

Trosfrihet har både en ufravikelig del (indre frihet, altså retten til å ha, velge og skifte religion eller livssyn) og en relativ del (ytre frihet, altså retten til å utøve sin religion eller livssyn).³³

Enhver begrensning av trosfrihet kan bare gjelde ytre trosfrihet, dvs. retten til å utøve og uttrykke sin religion eller livssyn. Begrensninger skal aldri gjøres gjeldende på en diskriminerende måte. Enhver begrensning eller innskrenking må oppfylle alle de følgende kriteriene:

- Være lovfestet i nasjonal lovgivning.
- Være nødvendig for å beskytte et av de følgende kollektive godene:
 - offentlig sikkerhet
 - offentlig orden
 - folkehelse
 - offentlig moral (her må standardene for hva som er moralsk være grunnfestet i mer enn én religiøs tradisjon)
 - grunnleggende menneskerettigheter og andres frihet³⁴

Dersom det er mulig å oppnå målet på en annen måte må den løsningen som ikke begrenser trosfriheten velges.

- Være proporsjonal og ikke-diskriminerende. Proporsjonalitet innebærer at dersom staten virkelig må legge begrensninger på trosfriheten for å oppnå de målene som er nevnt her, skal begrensningene ikke være mer omfattende enn det som tilsvarer de reelle farene ved utøvelsen av den religiøse praksisen. I tillegg må begrensningene gjøres likt for tilhengere av ulike tros- og livssynsamfunn.

3.4 Vanlige misforståelser

Tros- og livssynsfrihet både utfordrer, og blir utfordret, både nasjonalt og internasjonalt. Det finnes mange misforståelser knyttet til hva trosfrihet er og ikke er. Dermed er det hensiktsmessig å gå disse misforståelsene etter i sømmene.³⁵ **I motsetning til hva mange tror, er trosfrihet ikke:**

- Å tvinge fram interreligiøs harmoni, eller å bevare samfunnets eksisterende religionsmønster. Trosfrihet lar mennesker fritt velge og endre sitt religiøse ståsted, selv om det betyr at det religiøse kartet i et land forandrer seg og kan bli oppfattet som en trussel av myndighetene eller samfunnet for øvrig. Akkurat som det beskytter rettighetene til tilhengerne av de største og vanligste tros- og livssynsamfunnene, beskytter det også minoriteter, minoriteter i minoriteter, konvertitter og mennesker som konverterer tilbake fra en tro de har konvertert til tidligere, mennesker som ønsker å reformere sin religion eller livssyn, og dissidenter. Trosfrihet gjør religiøs pluralisme og mangfold mulig, og gjør det mulig for ulike religiøse grupper å leve fredelig sammen

i gjensidig respekt. Det er derfor den tidligere⁸ spesialrapportøren til FN om tros- og livssynsfrihet Heiner Bielefeldt kaller trosfrihet et ikke-harmonisk fredsprosjekt.

- Et utelukkende vestlig/kristent konsept. Tanker om trosfrihet finnes i mange ulike religiøse og filosofiske tradisjoner. Ledere fra mange av verdens største religioner har stått på barrikadene for religiøs toleranse og aspekter av trosfrihet lenge før dette ble nedfelt i moderne menneskerettighetsdokumenter.³⁶
- Å fjerne religion fra det offentlige rom eller å gjøre religion til kun en privat sak. Trosfrihet forutsetter at staten skal være upartisk i forhold til alle livssyn, både religiøse og ikke-religiøse, og ikke gi privilegier til noen spesiell religion eller noe trossystem. Dette rettfærdiggjør ikke undertrykking av alle synlige tegn på religiøs utfoldelse eller religiøse symboler fra det offentlige rom, for å danne religionsfrie, offentlige steder.
- Beskyttelse av religionene selv, eller beskyttelse av deres guder, profeter eller hellige skrifter mot kritikk eller latterliggjøring. Som med andre menneskerettigheter, beskytter trosfrihet mennesker, altså personen som har et religiøst verdensbilde eller et livssyn. Den beskytter ikke religiøse ideer eller doktriner mot for eksempel kritikk, men derimot menneskene som har disse meningene. Likevel skal man ikke bruke religion til å fremme religiøst hat som oppfordrer til vold eller diskriminerende handlinger.³⁷ Dette skal vi se nærmere på i neste kapittel.

Spørsmål til ettertanke

- 1 Har din oppfatning av trosfrihet endret seg, etter at du har lest kapittel 3? Hvis den har det, på hvilken måte?
- 2 Kjenner du noen som har skiftet religion eller livssyn? Hvordan reagerer ditt lokalsamfunn når noen konverterer til en annen religion eller livssyn? Er det annerledes enn måten du reagerer på om noen bestemmer seg for å konvertere til din tro? Hvorfor? Hva sier internasjonale normer om konvertering?
- 3 Når du uttrykker og utøver din religion eller ditt livssyn, hva er viktig for deg? Synes du det er ok at tilhengerne av andre religioner eller livssyn utøver sin tro på samme måte? Er det en forskjell? Hvorfor?
- 4 Hvilke hindringer møter ditt tros- eller livssynsamfunn med tanke på ytre trosfrihet?
- 5 Hvilke rettmessige begrensninger på trosfrihet forekommer i din kontekst akkurat nå?
- 6 Hvilke begrensninger på trosfrihet i ditt eget samfunn oppfyller ikke alle de tre kriteriene som må være oppfylt for at begrensningene skal være rettmessige? Hvilke dimensjoner blir mest rammet av slike urettmessige begrensninger?
- 7 Hvilke begrensninger på trosfrihet synes du burde ha vært i ditt samfunn? Ville disse vært rettmessige eller urettmessige ifølge internasjonale standarder?

4. Mulige spenningsfelt mellom tros- og livssynsfrihet og andre rettigheter

De grunnleggende prinsippene menneskerettighetene er bygd på, er at menneskerettighetene er:

- Universelle. De er like for alle, over alt.
- Udelelige. De kan ikke separeres.
- Innbyrdes likeverdige og avhengige av hverandre. De hører sammen. At en rettighet blir oppfylt avhenger av at andre rettigheter også blir det.

Dette integrerte perspektivet er helt nødvendig å opprettholde, selv i kompliserte og spente situasjoner når det oppstår praktiske konflikter knyttet til hvordan rettighetene blir oppfylt.³⁸ Når spenninger oppstår mellom rettigheter, må vi huske på hvordan menneskerettigheter er knyttet sammen og avhenger av hverandre. Spenning innebærer ikke nødvendigvis at én rettighet må få forrang over den andre i et nullsumspill*, men man må prøve å forene alle menneskerettighetsdimensjonene det er snakk om, så langt det lar seg gjøre.

4.1 Trosfrihet og ytringsfrihet – hatytringer og blasfemi

I tillegg til trosfrihet er også ytringsfrihet grunnleggende i et velfungerende samfunn. Begge utfyller hverandre og er like viktig for å beskytte minoriteter og de som mener og tror noe annet enn makthaverne. Både tros- og livssynsfrihet og ytringsfrihet kan bli rettmessig begrenset i gitte situasjoner, men hvordan kan man begrense en av dem uten at den andre blir rammet?

Når det er snakk om religionskritikk, blir det ofte feilaktig tolket slik at trosfrihet og ytringsfrihet er i konflikt. Som nevnt beskytter trosfrihet mennesker med en tro eller et livssyn, ikke religionen eller verdensbildet selv. Ytringsfrihet gir likevel retten til å sjokkere og fornærme. Altså har man rett (men ikke plikt) til å kritisere og latterliggjøre religioner, selv om det kan bli oppfattet som fornærmende og krenkende. Ytringsfriheten beskytter likevel ikke retten til hatytringer på bakgrunn av «nasjonalhat, rasehat eller religiøst hat som innebærer tilskyndelse til diskriminering, fiendskap eller vold.»³⁹ Når krysser en krenkende eller sjokkerende ytring grensen og blir en urettmessig hatytring eller oppfordring til fiendtlighet eller vold?

Noen stater prøver å løse dette dilemmaet ved å opprette såkalt blasfemilovgivning*, som gjør det å fornærme religiøse følelser eller å vanære en religion til en forbrytelse. Dessverre er det slik at disse lovene ofte er vagt formulerte, og veldig ofte bryter både med trosfrihet og ytringsfrihet, og ender opp med å fremme vold i religionens navn, istedenfor å bekjempe det. Når minoriteter og dissidenter uttrykker tro eller holdninger som majoriteten oppfatter som støtende, kan de bli anklaget for blasfemi uten bevis, og ofte uten nødvendig rettsikkerhet*. Voldelige ekstremister tar ofte saken i egne hender og utøver mobbjustis ved å oppfordre andre til vold mot annerledestroende. På denne måten blir minoriteter og dissidenter utsatt for virkelige hatytringer, trusler om vold og vold, når de selv bare benytter seg av sine rettigheter. Ofte blir hverken denne oppfordringen til vold eller volden selv etterforsket eller straffet. I stedet er det de som feilaktig er anklaget for blasfemi, som straffes.

Så hva kan gjøres for at både trosfriheten og ytringsfriheten skal kunne nytes maksimalt? Rabat-handlingsplanen⁴⁰ gir nyttige retningslinjer for å avgjøre når ytringer krysser grensen og bør bli forbudt ved lov. Den understreker hvor viktig det er å ha en høy terskel før ytringer begrenses og å ta hensyn til flere aspekter ved ytringen: konteksten, statusen eller stillingen

til den som ytrer seg, intensjonen bak ytringen, innholdet, hvor bredt ytringen sprer seg, og risikoen for at budskapet faktisk vil provosere og føre til voldshandlinger og diskriminering.

Den beste og mest virkningsfulle måten å motvirke hatytringer på er ikke ved hjelp av restriksjoner, men mer ytring i form av offentlige solidaritetsytringer, likeverdig mediedekning og avklaringer som kan motvirke negative stereotyper.⁴¹

Ytringsfrihet er en så viktig byggestein i et fritt og åpent samfunn, og en hjørnestein i demokratiet, at enhver begrensning av den må være grundig overveid. Trosfrihet og ytringsfrihet må ikke brukes til å undergrave hverandre, men isteden komplementere hverandre og bidra til fredelig sameksistens mellom grupper.

CASE

Dømt for å ha fornærmet islam i Malaysia

I mars 2019 ble Alister Cogia (22 år) dømt til drøyt 10 års fengsel i Malaysia etter å ha postet et innlegg på Facebook, som ble oppfattet som krenkede mot islam. I tillegg ble han dømt til å betale 120.000 € i bot og til å gjennomgå en måned psykiatrisk utredning. Straffen ble redusert til seks år i september 2019, men dommeren holdt fast ved at Alister hadde begått et alvorlig lovbrudd som kunne underminere harmonien mellom folkegrupper i regionen der han bodde.

Ifølge paragraf 295-298A i malaysisk straffelov straffbart å fornærme religion. Den som blir funnet skyldig kan straffes med fengsel og bøter. Oftest blir de som anses å fornærme islam straffet, men krenkelser mot alle religioner kan føre til rettsforfølgelse.

Kilde: Malay Mail og Humanist International

4.2 Trosfrihet og kvinners rettigheter

Ofte blir trosfrihet feilaktig framstilt som om den er i konflikt med kvinners rettigheter. Riktig nok har kvinners rettigheter blitt skadelidende under mange religiøse lover, tradisjoner og skikker. En del mannlige religiøse ledere bruker dessverre trosfrihet som argument for at de har rett til å kontrollere medlemmer i sitt tros-samfunn, og spesielt kvinner. På grunn av dette mener noen at trosfrihet er en hindring for å oppnå et samfunn som er fritt for kjønnsbasert diskriminering. Dette spenningsfeltet mellom trosfrihet og kvinners rettigheter betyr ikke at de er uforenelige. Man trenger ikke nødvendigvis å begrense trosfriheten for å kunne fremme likestilling mellom kjønnene. Man trenger heller ikke å akseptere diskriminering mot kvinner for å ivareta trosfriheten. Måten trosfrihet og kvinners rettigheter bygger på hverandre og støtter hverandre på, blir ofte både oversett og undervurdert.⁴²

For mange kvinner er tro og religiøs identitet viktig. Nesten 100 millioner flere kvinner enn menn identifiserer seg med en tros- eller livssynsgruppe.⁴³ Selv om mange kvinner ønsker å slippe kjønnsdiskriminerende religiøse skikker, ønsker de ikke å måtte velge mellom sin religiøse identitet og sine rettigheter som kvinne.

Sentrale menneskerettighetskonvensjoner fastslår at trosfrihet er en rettighet for alle individer. Derfor har også kvinner rett til å aktivt velge hva de vil tro på og hvordan de vil leve ut sin tro el-

ler sitt livssyn. Trosfrihet gir kvinner beskyttelse mot diskriminering for sine valg og beskyttelse mot tvang til å tro eller å utøve tro mot sin vilje. Det gir dem rett til å følge eller la være å følge sosiale og religiøse normer uten å risikere negative konsekvenser, som vold eller trakassering.⁴⁴

Likevel er kvinner spesielt utsatte for brudd mot trosfrihet, både på grunn av sitt kjønn og på grunn av sin tro. Kvinner som tror feil eller utøver troen på feil måte, sett fra eget trossamfunn eller resten av samfunnet, blir ofte utsatt for trakassering og press, og rammes av fysisk og psykisk vold fra både menn og kvinner. Spesielt rammer det kvinner fra religiøse minoriteter. De er ekstra utsatte for seksualisert vold, kidnapping og tvangskonvertering.⁴⁵

Sammen med ytringsfrihet åpner trosfrihet for reformvennlige stemmer og sunne nødvendige debatter om restriktive og diskriminerende religiøse tradisjoner og normer, inkludert skadelige skikker med religiøs begrunnelse. Derfor kan trosfrihet spille en viktig rolle når det gjelder å styrke kvinners rettigheter, gi rom for kvinners stemmer og styrke dialog og debatt rundt sosiale utfordringer.⁴⁶

Trosfrihet bør derfor være en viktig og integrert del av arbeidet for likestilling og for å fremme kvinners rettigheter.

Spørsmål til ettertanke

- 1 Mener du at trosfrihet er en universell rettighet, altså en rettighet som er lik for alle, over alt? Hvorfor eller hvorfor ikke?
- 2 Hva mener du om religionskritikk, å stille spørsmål ved læresetninger, og å gjøre narr av religiøse skikkelser eller hellige skrifter? Hva sier internasjonale normer?
- 3 Selv om du har rett til å gjøre eller si noe, betyr det at du må eller bør gjøre det? Er det alltid lurt?
- 4 Hvordan kan blasfemilover misbrukes og bryte mot trosfriheten?
- 5 Hva betyr trosfrihet for kvinner? På hvilken måte lider kvinner under at trosfriheten blir brutt i ditt samfunn?

Tvangskonvertering av minoritetsjenter i Pakistan

16. september 2019 ble den 14 år gamle kristne jenta Samra kidnappet, tvangskonvertert til islam og tvangsgiftet. Samra ble bortført fra hjemmet sitt mens hennes far og bror var på jobb. Når familien ønsket å anmelde saken hos politiet ble de møtt med forakt. Selv om familien visste hvem en av gjerningsmennene var, tok det to dager før politiet gikk med på å ta imot en anmeldelse og åpne en sak. Når politiet til slutt fikk tak i den navngitte mistenkte, ble han sluppet fri etter noen timer ved hjelp av bestikkelser. Til tross for at Samra bare er 14 år, skrev politiet i sin rapport at hun var over 15 og dermed over den pakistanske aldersgrensen for ekteskap. Dette kan påvirke utfallet i en eventuell rettsak.

Pakistan er et svært mannsdominert samfunn og minoritetsjenter er ekstra utsatt for å bli kidnappet, tvangskonvertert og tvangsgiftet. I 2018 ble 1000 unge kristne og hinduistiske kvinner bare i delstaten Sindh utsatt for dette. Menneskerettighetskommissjonen i Pakistan melder at mange av disse kvinnene blir solgt eller tvunget inn i prostitusjon. Ofte blir tilfeller som dette ignorert av politiet, og jentene og deres familier får ikke hjelp på grunn av svakt lovverk og deres lave status som minoriteter.

Kilde: Human Rights Commission of Pakistan og Asia News.

5. Hvordan blir tros- og livssynsfriheten brutt?

Staten har hovedansvaret for å respektere, beskytte og fremme menneskerettigheter innenfor grensene til sitt territorium. Staten skal:⁴⁷

- **Respektere** menneskerettigheter, ved å selv ikke diskriminere eller forbryte seg mot menneskerettighetene.
- **Beskytte** menneskerettigheter, ved å spille en aktiv rolle og forebygge at ikke-statlige aktører forbryter seg mot menneskerettighetene, for eksempel ved å ha gode, beskyttende lover, og ved å straffeforfølge dem som bryter dem.
- **Fremme** menneskerettigheter ved å iverksette positive tiltak for at alle skal kunne nyte rettighetene, blant annet ved å oppfordre til respekt for menneskerettighetene og ved å få på plass hensiktsmessige institusjoner, rutiner og drive en hensiktsmessig politikk.

Likevel er det ofte staten selv som bryter menneskerettighetene. Begrensninger av trosfrihet finnes på alle kontinenter og alle tros- og livssynsamfunn er rammet av disse begrensningene på en eller annen måte.

5.1 Candelins tre faser av forfølgelse

Det finnes ikke noen internasjonal konsensus for hvordan man definerer og måler forfølgelse. Tall og statistikk vedrørende forfulgte troende kan virke forvirrende. Likevel er det ett element av forfølgelse som later til å gå igjen: vold eller trusler om vold. En måte å beskrive mekanismene involvert i bevegelsen

mot vold eller trusler om vold på, er Johan Candelins^c trefasemodell. Denne modellen deler fasene inn i aktive og passive stadier. Stadiene er aktive hvis staten selv er direkte involvert og passive dersom forfølgelsen utøves av ikke-statlige aktører, og staten ikke evner eller ønsker å stoppe forfølgelsen og beskytte ofrene. De tre fasene kan inntre samtidig eller overlape i tid.

- **Desinformasjon** – løgner og stereotypier i f.eks. media, undervisningsmaterieell eller måten politikere og myndighetspersoner omtaler tros- og livssynsminoriteter på. Rykter, fordommer og fiendtlig innstilling i befolkningen bidrar til å rettferdiggjøre diskriminering.
- **Diskriminering** – i forhold til lovgivning, implementering av lovbestemmelser, offentlige tjenester, sysselsetting, utdanning og regulering av familieforhold.
- **Voldelig forfølgelse** – trusler om eller voldshandlinger mot en person eller en persons eiendeler på grunn av hans eller hennes religiøse tilknytning, f.eks. fengsling, tortur, fysisk trakassering, fordrivelse eller fysiske angrep.⁴⁸

5.2 Urettmessige innskrenkinger av tros- og livssynsfriheten

Hvorvidt noe er et brudd mot trosfriheten eller andre menneskerettigheter, kommer an på hvorvidt noens religion eller livssyn er en faktor. Hvis det er det, er det sjelden den eneste faktoren involvert. Man kan spørre seg om en person av en annen eller ingen religion eller livssyn i samme situasjon ville utsettes for den samme behandlingen; er det forskjell i behandlingen man får, dersom man tilhører ulike grupper? Dersom motivet for en handling ikke er religiøst, kan det likevel være snakk om brudd mot trosfriheten, etter som resultatet også er et nøkkelelement.⁴⁹

Noen restriksjoner kommer som følge av myndigheters handlinger, forskrifter eller lover. Andre er resultat av fiendtlige handlinger utført av enkeltpersoner, organisasjoner eller sosiale grupperinger. Ifølge en rapport fra PEW Forum on Religion & Public Life, finner vi høyest grad av restriksjoner i land som Indonesia, Egypt, India, Pakistan og Russland, der både myndighetene og det øvrige samfunnet legger mange begrensninger på religiøs tro og praksis. Likevel er det ikke alltid slik at myndighetenes politikk og samfunnsfiendtlighet går hånd i hånd. Kina, Vi-

etnam, Iran og Usbekistan har veldig høy grad av restriksjoner på religion fra myndighetenes side (myndighetsrestriksjoner), men det er moderat til liten grad av fiendtlighet i det øvrige samfunnet (samfunnsfiendtlighet). I motsatt ende av skalaen har Tyskland, Storbritannia, Sentralafrikanske republikk og Kenya høy grad av samfunnsfiendtlighet, men lave eller moderate myndighetsrestriksjoner.⁵⁰

^c Johan Candelin er tidligere president i World Evangelical Alliance

5.3 Myndighetsrestriksjoner

Slike restriksjoner kan være alt fra diskriminerende lover, som sensur*, kompliserte registreringsprosedyrer, eller lover om blasfemi*, forbud mot konvertering og å dele troen sin på en fredelig måte, til trakassering, overvåking, razziaer, vilkårlige fengslinger og arrestasjoner uten rettsprosess.

Ofte tar myndighetene i bruk omstendelige registreringsprosesser for å nekte tros- og livssynsfunn grunnleggende friheter, hindre dem i å bli juridiske enheter og begrense mulighetene deres for å ansette arbeidere eller leie eller kjøpe lokaler. Noen tros- og livssynsgrupper opplever store vanskeligheter med å oppnå registrering, og dermed blir aktivitetene deres regnet som ulovlige og straffbare fra myndighetenes side. I løpet av de siste årene har kampen mot terrorisme blitt brukt for å rettferdiggjøre menneskerettighetsbrudd når det gjelder tros- og livssynsfrihet. Religiøse minoriteter opplever også diskriminering i implementeringen av lovbestemmelser og offentlige tjenester, så vel som innen utdanning og sysselsetting.

5.4 Samfunnsfiendtlighet

Ikke-statlige aktører, som enkeltpersoner, grupper, lokalsamfunn og organisasjoner, kan også legge begrensninger på trosfriheten i form av trakassering, trusler, vold i samfunnet, og angrep på gudshus, eiendom eller individer som tilhører spesifikke tros- og livssynsfunn. Det finnes mange eksempler på at denne type angrep og overgrep går ustraffet hen fordi myndigheter mangler vilje, mot eller mulighet til å forsvare utsatte individer og grupper og reise tiltale* mot de skyldige. Straffefrihet forsterker i sin tur samfunnsfiendtlighet.

Spørsmål til ettertanke

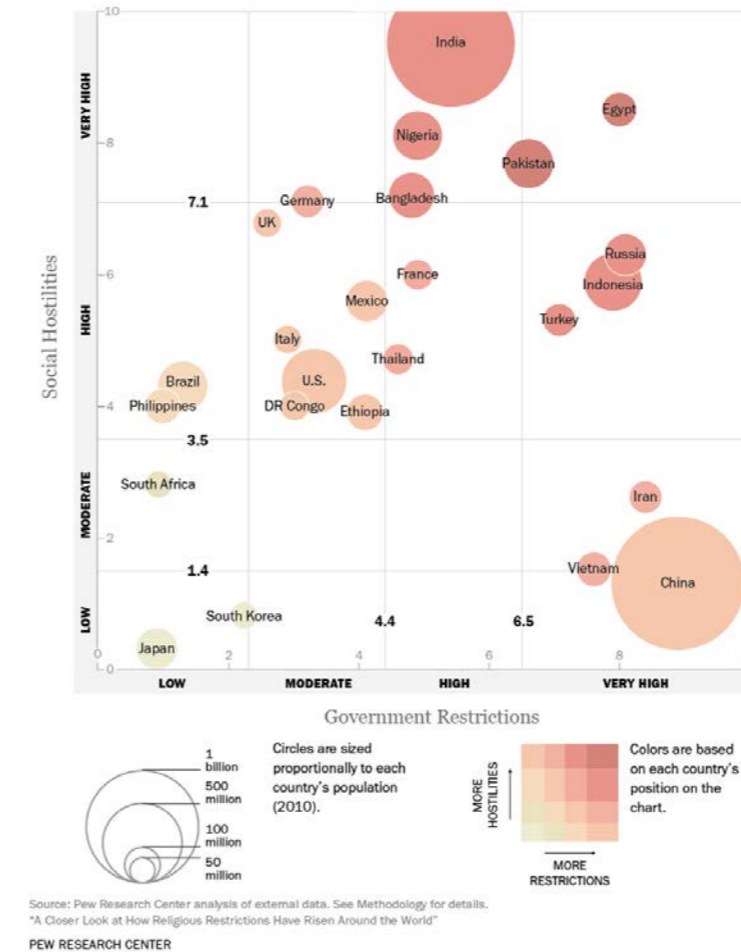
- 1 Se på de fem eksemplene (på s. 5, 13, 17, 19 og 23) i heftet, og diskuter:
 - Hvem er offeret? Hvilken religion eller livssyn har offeret?
 - Hvem er det som gjør ugjerningen?
 - Forklar hva som skjer i hvert tilfelle. Er det desinformasjon, diskriminering og/eller voldelig forfølgelse?
 - Er myndighetene aktivt involvert eller lar de passivt ikke-statlige aktører begå disse ugjerningene uten å stoppe eller straffe dem?
 - Hvilke av de ulike dimensjonene av trosfriheten blir rammet?
 - Hvilke andre menneskerettigheter rammes?
- 2 Hvilke begrensninger på trosfriheten finnes der du er, og hvem har innført dem? Hvem rammes av dem? Hvilken rolle spiller myndighetene?
- 3 Kan du gi eksempler på desinformasjon, diskriminering og voldelig forfølgelse fra ditt eget samfunn?

Diagram fra PEW

Sirklenes størrelse tilsvarende befolkningen i landet.

Restrictions on religion among the world's 25 most populous countries

Among the world's 25 most populous countries, Egypt, India, Russia, Pakistan and Indonesia stand out as having the most restrictions on religions (as of 2017) when both government restrictions and religious hostilities are taken into account. (Countries in the upper right of the chart have the most restrictions and hostilities.) Japan, South Korea, South Africa, Philippines and Brazil have the least restrictions and hostilities. (Countries in the lower left have the least restrictions and hostilities.) Scores are for calendar year 2017.

Kilde: PEW Research Center's Forum on Religion & Public Life (2019). "A Closer Look at How Religious Restrictions Have Risen Around the World" (2017).

Diagrammet viser nivået av samfunnsfiendtlighet (på y-aksen) og myndighetsrestriksjoner (på x-aksen) i verdens mest folkerike land. Som du kan se, er landene i det øverste høyre hjørnet de landene med størst innskrenkninger av tros- og livssynsfriheten.

CASE

Overgrep mot buddhistnonner og munk i Tibet

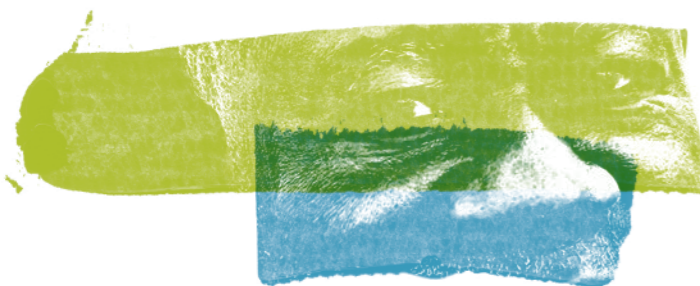
I Kina utsettes både muslimer, kristne, buddhister og tilhengere til Falun Gong for overvåking, trakassering og ulike restriksjoner på sin trosfrihet. Kommunistparti driver også assimileringkampanjer mot landets etniske og religiøse minoriteter for å gjøre deres kultur og religion mer «kinesisk». Dette gjelder særlig muslimer og buddhister som gjerne tilhører andre etniske grupper. Blant annet ødelegger og river myndighetene tibetanske buddhistkloster, og arresterer og sender munk og nonner til interneringsleire. Der utsettes de for indoktrinering for å omgjøres til «patriotiske og lojale» kinesiske borgere. De som viser motstand, blir ofte utsatt for tortur.

I løpet av sommeren 2019 ble tusenvis av munk og nonner utvist fra to store buddhistsenter i Tibet, Larung Gar og Yachen Gar. Mange av dem ble sendt til slike interneringsleire uten rettsak. Deler av sentrene er også blitt revet av myndighetene.

Når nonnene interneres er de som minoritetskvinner spesielt sårbare for overgrep, ikke minst for seksuelt misbruk. Det rapporteres at nonner fratras nonnedrakten og tvinges til å bruke militære uniformer og delta i tøff militær trening. Hvis de bryter sammen eller besvimer blir de slått og befølt av betjenter. De blir tvunget til å se på «propagandafilmer» og synge patriotiske sanger. Det svært vanskelig for disse nonnene å rettsfølge overgriperne når de blir sluppet fri, siden myndighetene står bak.

Kilde: International Campaign for Tibet

6. Hva kan vi gjøre?

Med tanke på alle de store utfordringene mot trosfriheten verden over, er det lett å bli motløs og tenke at det ikke er noe vi kan gjøre. Den gode nyheten er at vi alle kan gjøre noe!

Eleanor Roosevelt, lederen av komiteen som skrev Den universelle menneskerettighetserklæringen, sa at «menneskerettighetene ikke har tyngde dersom folk ikke kjenner til dem, hvis folk ikke forstår dem, hvis ikke folk krever dem satt ut i live».⁵¹

Dermed må menneskerettigheter og trosfrihet starte med deg og meg. Uavhengig av om vi er politikere eller vanlige borgere, kan vi alle bidra med noe. Vi må bare bruke ulike virkemidler, avhengig av vår posisjon i samfunnet! Politikere og beslutningstakere kan bruke sin stilling til å påvirke hvordan lover blir lagd og håndhevet. Religiøse ledere og ledere i lokalsamfunn kan bidra i sin kontekst. Aktører fra sivilsamfunnet og du og jeg som individer kan hevde våre ret-

tigheter og fungere som stemmer for dem som lider i stillhet ved å holde myndigheter og lokale styresmakter ansvarlige, ved å minne dem om ansvaret sitt, kaste lys over brudd mot rettigheter, og å legge press på de nødvendige aktørene for å få i stand en endring. Vi kan hjelpe andre mennesker å engasjere seg ved å fortelle dem hva trosfrihet er, og hvordan den blir brutt. Sist men ikke minst kan vi behandle hverandre med respekt og gi andre tros- og livssynssamfunn de samme rettighetene vi selv mener vi bør ha!

“ Når det kommer til stykket, hvor begynner universelle rettigheter? På små steder, ikke langt hjemmefra, så nærme og så små at de ikke kan ses på noe verdenskart. Likevel er de enkeltmenneskets verden, nabolaget han bor i, skolen eller høyskolen han går på, fabrikken, gården eller kontoret der han arbeider. Det er på slike steder hver mann, kvinne og hvert barn søker lik rett, like muligheter og likeverd uten diskriminering. Med mindre disse rettighetene betyr noe der, har de liten betydning noe sted. Uten handlingene fra borgere som bryr seg for å opprettholde dem i nærmiljøet, må vi se langt etter framgang i verden for øvrig.”
Eleanor Roosevelt

“ Vær aldri i tvil om at en liten gruppe av tankefulle, engasjerte mennesker kan forandre verden; det er faktisk det eneste som noensinne har gjort det.”
Margaret Mead

Spørsmål til ettertanke

- 1 Hva må forandres i ditt samfunn for at alle skal kunne nyte godt av tros- og livssynsfriheten? Hvordan kan dette gjøres?
- 2 Hvordan kan du bidra? Hva er eventuelt risikoen?
- 3 Tenk på andre tros- og livssynssamfunn der du bor. Hvilke fordommer mot dem er vanlige i ditt samfunn?
- 4 Kjenner du noen fra andre tros- og livssynssamfunn? Hvorfor, eller hvorfor ikke? Hvilke fordommer har du personlig mot andre tros- og livssynssamfunn? Hvorfor? Hvordan kan du begynne å bekjempe fordommene dine?
- 5 Hvilke fordommer finnes mot ditt eget tros- eller livssynssamfunn, hvis du tilhører et?

7. Lær mer!

Som du har sett, er det spørsmål til ettertanke og samtale på slutten av hvert kapittel. Ta deg tid til å tenke over dem og diskutere dem. De kan hjelpe deg å forstå dybden av hva trosfrihet virkelig er, hvilke konsekvenser det kan ha for deg personlig, hvordan du kan analysere situasjonen med tanke på trosfrihet der du er, og hvilke steg du kan ta for å bidra til å fremme trosfrihet.

I tillegg til det kan du, hvis du er interessert i å gå videre og fordype deg i trosfrihet, finne lenker til interessante artikler om trosfrihet og relaterte emner på www.forb-learning.org

Der kan du også laste ned ressurser og oppgaver du kan bruke hvis du har lyst til å engasjere deg i menneskerettighetsundervisning med spesielt fokus på trosfrihet.

Sluttnoter

- <https://www.justice.gov/eoir/page/file/1212916/download>
- <https://tellmamauk.org/hate-crimes-up-10-per-cent-across-england-and-wales/>; <https://www.independent.co.uk/news/uk/crime/antisemitic-jews-dirty-st-albans-police-video-assault-labour-jeremy-corbryn-9040191.html>
- http://www.forum18.org/archive.php?article_id=2517
- <https://www.uscirf.gov/news-room/press-releases-statements/uscirf-alarmed-over-systematic-church-closures-in-algeria>; <https://www.meconcern.org/2019/10/18/algeria-another-church-to-be-closed/>
- The UN Refugee Agency (2019). COI Note on the Situation of Yazidi IDPs in the Kurdistan Region of Iraq. Hentet fra <https://www.refworld.org/pdfid/5cd156657.pdf>
- <http://www.asianews.it/news-en/Hoa-Hao-Buddhists-beaten-by-the-police-for-opposing-temple-demolition-48215.html>
- <https://www.hrw.org/news/2019/11/14/unprecedented-un-critique-chinas-xinjiang-policies>
- <https://www.wsj.com/articles/pakistani-professor-sentenced-to-death-for-blasphemy-on-social-media-11576936022>
- Glendon, M. A., 2002. A World Made New
- Novak/Vospersnik, 2004. Permissible Restrictions on Freedom of Religion or Belief. In: Lindholm, T. W., Durham, C., Tahzib-Lie, B. G., (eds), 2004. Facilitating Freedom of Religion or Belief: A Deskbook. P. 147.
- Marshall, P., 2008. The Range of Religious Freedom. In: Marshall, P. (ed), 2008. Religious Freedom in the World
- PEW Research Center's Forum on Religion & Public Life (2019). "A Closer Look at How Religious Restrictions Have Risen Around the World"
- PEW Research Center (2018). Global Uptick in Government Restrictions on Religion in 2016.
- Pew Research Center's Forum on Religion & Public Life, 2015. Latest Trends in Religious Restrictions and Hostilities
- <https://religiousfreedomandbusiness.org/religious-freedom-and-lgbt-rights>
- Cash, K., 2009. Faith, Freedom and Change, Swedish Mission Council. <http://www.missioncouncil.se/>; Marshall, P., 2008. The range of Religious Freedom. In: Marshall, P. (ed), 2008. Religious Freedom in the World.
- Malloch, T., 2008. Free to choose: Economics and Religion. In: Marshall, P. (ed), 2008. Religious Freedom in the World
- Grim, B.J., 2008. God's Economy. In: Marshall, P. (ed.), 2008. Religious Freedom in the World.
- Grim, B.J., 2008. God's Economy. In: Marshall, P. (ed.), 2008. Religious Freedom in the World. Grim, B. J., Finke, R., 2011. The Price of Freedom Denied
- FNs menneskerettighetskomité: Generell kommentar nr 22 (til artikkel 18 i SP).
- FNs menneskerettighetserklæring, artikkel 18, Generell kommentar nr 22
- Rapporteur's Digest on Freedom of Religion or Belief: excerpt of the reports from 1986-2011 by the Special Rapporteur on Freedom of Religion or Belief
- Ghanea, N., Lindholm, T., Durham, C., Tahzib-Lie, B. G., 2004. Introduction. In: Lindholm, T., Durham, C., Tahzib-Lie, B. G. (eds), 2004. Facilitating Freedom of Religion or Belief: A Deskbook
- Svenska missionsrådet, 2010: Vad religionsfrihet innebærer, og når den får begrænsas. En lathund om religionsfrihet.
- MRE artikkel 18, SP art. 18 (1), EMK art. 9 (1), Generell kommentar 22 (3, 5)
- SP art. 18(2); Generell kommentar 22 (4); FN's erklæring av 1981 om avskaffelse av alle former for intoleranse og diskriminering på grunnlag av religion (1981-erklæringen), art. 6
- Ghanea, N., Lindholm, T., Durham, C., Tahzib-Lie, B. G., 2004. Introduction. In: Lindholm, T., Durham, C., Tahzib-Lie, B. G. (eds), 2004. Facilitating Freedom of Religion or Belief: A Deskbook; SP art. 18(1)
- SP art. 18; Generell kommentar 22 (5), 1981-erklæringen, art 1 (2)
- MRE art. 2; SP art. 2, 5, 26 og 27; 1981-erklæringen art. 2-4; Generell kommentar nr 22, art. 2; EMK, art 1
- FNs barnekonvensjon, art. 14 (2); SP art. 18(4); Generell kommentar, art. 6; 1981-erklæringen, art. 5
- Generell kommentar nr 22(11)
- <http://ag.gov.au/RightsAndProtections/HumanRights/PublicSectorGuidanceSheets/Pages/Absoluterights.aspx>
- SP, artikkel 4(2); Generell kommentar 22, art. 3 og 8
- SP art.18(3); EMK, art. 9(2); Generell kommentar nr 22, art. 3,
- H. Bielefeldt, 2013: Misperceptions of Freedom of Religion or Belief in Human Rights Quarterly, Volume 35, no 1
- Lindholm, T., 2004. Philosophical and Religious Justification for Freedom of Religion or Belief. In: Lindholm, T., Durham, C., Tahzib-Lie, B. G., (eds), 2004. Facilitating Freedom of Religion or Belief: A Deskbook.
- SP art. 20
- A/68/290 Interim report of the Special Rapporteur on Freedom of Religion or Belief: A Deskbook
- SP, art. 20
- Rabat Plan of Action on the prohibition of advocacy of national, racial or religious hatred that constitutes incitement to discrimination, hostility or violence, 2012: http://www.un.org/en/prevent-genocide/adviser/pdf/Rabat_draft_outcome.pdf
- H. Bielefeldt, 2013, Misperceptions of Freedom of Religion or Belief in Human Rights Quarterly, Volume 35 no 1
- Ghanea, N. (2017). Women and Religious Freedom: Synergies and Opportunities. U.S Commission on International Religious Freedom, s.1.
- PEW Research Centers Forum on Religion & Public Life (2016). "The Gender Gap in Religion Around the World". <https://www.pewforum.org/2016/03/22/the-gender-gap-in-religion-around-the-world/>
- United Nations General Assembly (2013). Elimination of all forms of religious intolerance. Interim report of the Special Rapporteur on freedom of religion or belief, s.5.
- United Nations General Assembly (2013). Elimination of all forms of religious intolerance. Interim report of the Special Rapporteur on freedom of religion or belief, s.6-7.
- Goos-Alexander, E. (2018). Policy Focus: Women and Religious Freedom. United States Commission on International Religious Freedom. Retrieved from https://www.uscirf.gov/sites/default/files/Policy%20Focus%20-%20Women%20and%20Religious%20Freedom%205-16-18_o.pdf.
- Rapporteur's Digest on Freedom of Religion or Belief: excerpt of the reports from 1986-2011 by the Special Rapporteur on Freedom of Religion or Belief
- Candelin, J., 2005. World Evangelical Alliance: Geneva Report 2005. A perspective on global religious freedom: challenges facing Christian Communities
- Marshall, P., 2008. The nature of religious freedom. In: Marshall, P. (ed), 2008. Religious Freedom in the World
- PEW Research Center's Forum on Religion & Public Life (2019). "A Closer Look at How Religious Restrictions Have Risen Around the World"
- Glendon, M.A., 2001. A World Made New, P. xix

Ordliste og forkortelser

Agnostiker – en som tror det er umulig å vite om det finnes noen gud eller ikke

Ateist – en som ikke tror på noen gud

Autoritær – diktatur, udemokratiske og kontrollerende stater

Blasfemi – respektløse eller krenkende ord og/eller handlinger mot gud(er) eller hellige ting

BNP – brutto nasjonal produkt – et økonomisk og statistisk begrep som prøver å gi et bilde av et lands økonomi ved hjelp av bare ett tall

Diskriminering – urettferdig forskjellsbehandling av mennesker basert på religion, språk, etnisitet, kjønn osv.

Forfølgelse – vold eller trusler om vold mot en person eller dens familie på grunn av deres religion eller tro

HDI – Human Development Indeks (Indeksen for menneskelig utvikling) – et statistisk begrep som inkluderer forventet levealder, utdanning og inntekt, som brukes til å rangere land

Illegitim – urettmessig, ikke i tråd med vedtatte regler, prinsipper eller standarder

Legitim – rettmessig, i tråd med vedtatte regler, prinsipper og standarder

LHBT – lesbiske, homofile, bifile, og transpersoner

Nullsumspill – dersom den ene parten vinner, taper den andre automatisk

Rettsikkerhet – regler og prinsipper i rettsystemet som sikrer de juridiske rettighetene til en person

Sensur – begrensninger på hva som er lov å skrive, trykke og publisere

Sivilsamfunn – Individuer, grupper og organisasjoner i et samfunn, som er uavhengige av myndighetene

Sosioøkonomisk – en kombinasjon av sosiale og økonomiske faktorer

SP – Den internasjonale pakten om sivile og politiske rettigheter

Subtil – skjult, vanskelig å oppdage

Tiltale – å dra noen for retten, opprette rettsak

Upartisk – å være rettferdig, nøytral, ikke velge side, for eksempel å ikke favorisere tilhengere av en religion fremfor andre

“ Enhver har rett til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet. Denne rett omfatter frihet til å skifte religion eller tro, og frihet til enten alene eller sammen med andre, og offentlig eller privat, å gi uttrykk for sin religion eller tro gjennom undervisning, utøvelse, tilbedelse og ritualer.”

Artikkel 18 i Den universelle menneskerettighetserklæringen

Avslutningsvis

For milliarder av mennesker verden over er religion en av de viktigste tingene i livet. Det gir mål og mening, hjelper til å forklare de store spørsmålene i livet, og gir tilhengerne en følelse av tilhørighet og fellesskap. Det finnes også mange som ikke føler noe behov for religion og finner mål og mening på annet vis. Tros- og livssynsfrihet er viktig for alle disse, for troende så vel som ikke-troende. Vi håper at dette heftet har øket forståelsen din for hva tros- og livssynsfrihet innebærer, og for hvor viktig det er å beskytte og fremme denne grunnleggende menneskerettigheten.

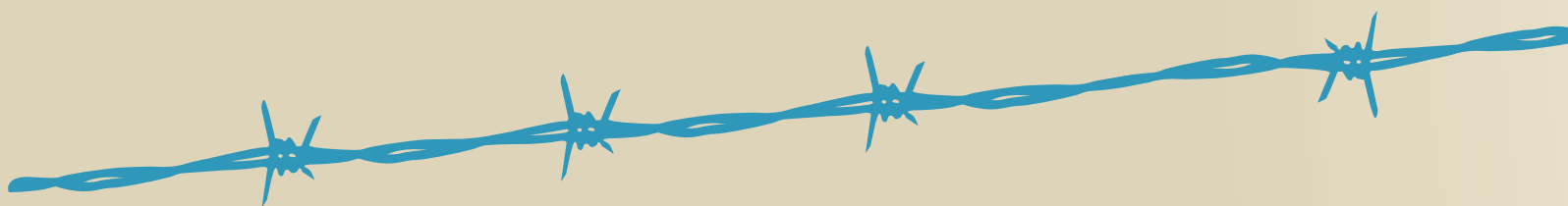
Om Stefanusalliansen

Stefanusalliansen er en kristen misjons- og menneskerettighetsorganisasjon med base i Norge, med et spesielt fokus på internasjonal trosfrihet. Stefanusalliansen kjemper for menneskers rett til å ha en tro, skifte tro, og utøve det de tror på. Med vårt motto «sammen for de forfulgte» støtter vi, og gir praktisk hjelp, til mennesker og kirker over hele verden som blir forfulgte eller undertrykte på grunn av sin tro.

Dette heftet og mer informasjon om tros- og livssynsfrihet kan lastes ned fra Stefanusalliansens hjemmeside: www.stefanus.no/english
Heftet er tilgjengelig på flere språk, blant annet engelsk, arabisk, hindi, burmesisk, spansk, russisk og urdu. Du finner også gode ressurser på www.forb-learning.org.

Ta gjerne kontakt dersom du har flere spørsmål om tros- og livssynsfrihet, enten på post@stefanus.no, eller telefon: 23 40 88 00

Stefanusalliansen
www.stefanus.no

stefanus
alliansen

sammen for de forfulgte